

تحلیل ساختار و محتوای کتاب فارسی ۳ دوره دوم متوسطه با تأکید بر مؤلفه‌های ملی و اسلامی

فاطمه مهدی

چکیده

هویت ملی مفهومی است که یک جمع را از جمع دیگر یا به اصطلاح جامعه‌ای دیگر جدا می‌سازد و هدف‌های مشترکی را در بین افراد یک جامعه ایجاد می‌کند. در مقابل هویت مذهبی قرار دارد که در جامعه ایران با نام هویت اسلامی مطرح می‌گردد. هویت اسلامی حقیقت وجودی ما همراه با مؤلفه‌های اسلامی است. کتاب‌های درسی به عنوان منابع آموزشی، تأثیر بسزایی بر شخصیت و هویت دانش‌آموزان به عنوان آینده‌سازان کشور ایفا می‌کنند. هدف کلی این پژوهش، تحلیل محتوا و ساختار کتاب درسی فارسی ۳ دوره دوم متوسطه با هدف تعیین تناسب با اسناد بالادستی آموزش و پرورش و جایگاه مؤلفه‌های هویت ملی و اسلامی در کتاب است. پیکره پژوهش، کتاب فارسی ۳ پایه دوازدهم دوره دوم متوسطه تألیف دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی وزارت آموزش و پرورش است. نمونه‌گیری در پژوهش انجام نشده و نمونه با جامعه برابر است. شیوه جمع‌آوری اطلاعات پژوهش، کتابخانه‌ای و روش تحقیق تحلیل محتوا و توصیفی-تحلیلی است. یافته‌های پژوهش نشان داد که در کتاب فارسی ۳ تأکید بر مؤلفه‌های هویت دینی، کمتر از مؤلفه‌های ملی و بیش‌ترین تأکید بر مؤلفه شخصیت‌ها و آثار برجسته ملی با ۱۰۰ مورد و کمترین توجه در این کتاب به مؤلفه‌های زبان فارسی و پوشش اسلامی با یک مورد است.

واژه‌های کلیدی: تحلیل محتوا، تحلیل ساختار، کتاب فارسی ۳، هویت ملی، هویت اسلامی.

۱. مقدمه

آموزش و پرورش در محوریت تحقق اهداف ملی و دینی و توسعه‌یافتگی کشورها است. تعلیم و تربیت به معنای فراهم آوردن زمینه‌ها و عوامل به فعلیت رساندن یا شکوفا ساختن شخص در جهت رشد و تکامل اختیاری او به سوی هدف‌های مطلوب و بر اساس برنامه‌های سنجدیده شده است (کاردان، ۱۳۷۸). تعلیم و تربیت در رسیدن انسان به هویت مطلوب نقش مستقیم و به سزایی دارد. لازمه ماندگاری و دوام و بقای انسان‌ها در عرصه تحولات پرشتاب امروز همانا توجه بیشتر به کیفیت نظام آموزشی است. تحولات پرشتاب در مراکز آموزشی بیشتر از سایر سازمان‌ها بوده بدین ترتیب مدارس باید عادات‌ها و رویه‌ها را محک مجدد بزنند و با دید نقادی به راهیابی بهتر در همه زمینه‌ها بپردازند (صفوی، ۱۳۸۱). امیرحسین آریان‌پور آموزش و پرورش را دو فرایند هدایت و جهت‌دهی عمده تجارب انسانی معرفی می‌کند. با توجه به تأکید سند تحول بنیادین به تربیت تمام‌ساحتی دانش‌آموزان شامل تعلیم و تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، اجتماعی و سیاسی، زیستی-بدنی، زیباشناختی و هنری، اقتصادی و حرفه‌ای، علمی و فناورانه متناسب با ارزش‌های اسلامی و عقلانی و تأکید برنامه درسی جمهوری اسلامی ایران به حفظ تعادل و ایجاد نشاط و پویایی و تناسب با فطرت الهی، محتوای کتاب‌های درسی به عنوان مهم‌ترین رسانه در حفظ و انتقال هویت ملی و دینی از جایگاه اساسی برخوردار است. برنامه درسی ملی زبان و ادبیات فارسی را رمز هویت ملی و سبب پیوستگی و وحدت اقوام و پیوند گذشته و حال معرفی می‌کند و به اهمیت حفظ آداب و رسوم قومی و محلی و پیشینه فرهنگی می‌پردازد. آموزش زبان و ادبیات فارسی بر چهار مهارت زبانی گوش‌دادن، سخن‌گفتن، خواندن و نوشتن و مهارت‌های فرازبانی استوار است. با توجه به برنامه ملی، در دوره ابتدایی کارکرد ارتباطی زبان و در دوره متوسطه کارکرد هنری زبان در انتقال ارزش‌های فرهنگی و تقویت توانمندی‌های متربی، اولویت است. ادبیات فارسی به دلیل پیوند عمیق با روح و اندیشه انسان، در جهت‌دهی‌های فکری و عاطفی تأثیر زیادی بر شکل‌گیری

هویت دانش‌آموزان دارد؛ بنابراین باتوجه‌به نیازهای جامعه امروز و اهمیت نظام تعلیم‌وتربیت و کتاب موردنظر در پرورش نسل‌ها محتوای کتاب فارسی باید در راستای تحقق اهداف اسناد بالادستی آموزش‌وپرورش باشد. این پژوهش در پی یافتن پاسخ برای پرسش زیر است:

- کتاب فارسی ۳ چه میزان توجه به هویت‌های ملی و اسلامی دارد؟
با توجه به سؤال فوق، هدف از پژوهش حاضر بررسی مؤلفه‌های هویت ملی و هویت اسلامی در پیکره پژوهش با عنوان کتاب فارسی ۳ است.

۲. روش پژوهش

به منظور تحلیل داده‌ها نیز از روش توصیفی - تحلیلی بهره گرفته شده است. در این روش، داده‌های موجود در متن با کمک تحلیل ادبی بررسی می‌شوند (کوش^۱، ۲۰۱۶). این روش برای بررسی انواع آثار ادبی، مقاله، روزنامه، برنامه‌های دیداری و شنیداری و غیره کاربرد دارد. این روش در حوزه اسنادی قرار دارد، به بیان دیگر بدون دخل و تصرف و پیش‌داوری محقق به توصیف و تحلیل می‌پردازد. پژوهشگرانی همچون هولستی^۲ (۱۹۶۹)، کرایپندر^۳ (۱۹۸۹) و کرلینجر^۳ (۱۹۷۲) این روش را شیوه‌ای عینی و کمی برای دستیابی به نتایج تکرارپذیر و معتبر از داده‌ها و زمینه‌های آن‌ها عنوان می‌کنند. همچنین، این روش از نوع گسسته به حساب می‌آید، به این صورت که نتایج قابل درجه‌بندی هستند. ویژگی اصلی این روش این است که می‌توان در صورت اشتباه قسمتی از پژوهش را مجدد تکرار کرد، و نیازی به تکرار کل پژوهش ندارد.

۳. تحلیل داده‌ها

در ابتدای تحلیل داده‌ها لازم است در گام نخست، ساختار کتاب فارسی ۳ عنوان شود. به این ترتیب، وضعیت بخش‌های کتاب، از این قرار است:

- پیشگفتار: پیشگفتار، نگاهی کلی به جایگاه و ارزش آثار ادبی و فرهیختگان ایران، اهمیت برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی در نظام آموزشی کشور و هدف شکوفایی فطرت الهی دارد. گروه مؤلفان، رویکرد کتاب را فعالیت بنیاد و مشارکتی معرفی می‌کند و تحلیل و کالبدشکافی آثار، در قلمروهای زبانی، ادبی و فکری را حائز اهمیت بالا می‌داند.
- ستایش: ستایش «ملکا ذکر تو گویم» غزلی از سنایی غزنوی است که انتخاب شعر و شاعر، ابتدایی درخور و نیکو برای کتاب است.
- فصل‌ها: با عنوان‌های ادبیات تعلیمی، ادبیات پایداری، ادبیات غنایی، ادبیات سفر و زندگی، ادبیات انقلاب اسلامی، ادبیات حماسی، ادبیات داستانی، ادبیات جهان و متشکل از هجده درس، چهار روان‌خوانی، هشت گنج حکمت و چهار شعرخوانی است. در تحقق این هدف، پایان هر درس بخشی تحت عنوان کارگاه متن‌پژوهی تدوین شده که شامل قلمرو زبانی برای تحلیل سطح واژگانی، نحو و دستور زبان، قلمرو ادبی در بررسی آرایه‌های بیان و بدیع و قلمرو فکری در شناخت نگرش، روحیات، اعتقادات و اندیشه حاکم بر آثار است. پایان روان‌خوانی‌ها و شعرخوانی‌ها بخش درک و دریافت با دو پرسش تنظیم شده است که در راستای تقویت نقد و تحلیل فراگیران و متناسب با محتوای ارائه شده، است. باتوجه‌به پیشگفتار، درس آزاد در توجه به اصل پانزدهم قانون اساسی، برای بهره‌مندی از گنجینه‌های محلی و قومی، سامان‌دهی شده است.

1 Kusch

2 Holsti

3 Kerlinger

نیایش

- واژه‌نامه: واژه‌هایی که نیاز به توضیح برای دانش‌آموزان دارد در این بخش آمده است.
- کتاب‌نامه: منابعی که در کتاب فارسی ۲ برای تدوین و گردآوری مورد استفاده قرار گرفته است.

۳-۱- تحلیل هر فصل به تفکیک

در این بخش از تحلیل خلاصه‌ای از مطالب فصل‌های کتاب، عنوان هر فصل و موضوعات آن ارائه شده است. پیش از آن توضیحی در مورد موضوع فصل عنوان می‌شود. در ذیل هر بخش، مؤلفه‌های اسلامی و ملی با تیتروهای زیر در قالب جدول به تفکیک هر فصل ارائه شده است.

جدول ۱: متغیرهای مؤلفه‌های ملی و اسلامی

متغیرهای مؤلفه‌های ملی	متغیرهای مؤلفه‌های اسلامی
تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی	کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی
اسطوره‌ها و افسانه‌ها	پوشش اسلامی
زبان فارسی	ایثار و شهادت
پرچم و نماد های ملی	عقاید و ارزش های اسلامی
وطن و شهدای وطن	شخصیت های دینی و اسلامی
آثار و شخصیت های برجسته ملی	مناسک، مکان ها و جغرافیای اسلامی

۳

پیشگفتار و ستایش

- در این بخش نیز شاهد مؤلفه‌های ملی و اسلامی هستیم:

جدول ۲: مؤلفه‌های ملی پیشگفتار و ستایش و نیایش

تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی	در این بخش به این مؤلفه اشاره نشده است.
اسطوره‌ها و افسانه‌ها	در این بخش به این مؤلفه اشاره نشده است.
زبان فارسی	در این بخش به این مؤلفه اشاره نشده است.
پرچم و نماد های ملی	در این بخش به این مؤلفه اشاره نشده است.
وطن و شهدای وطن	در این بخش به این مؤلفه اشاره نشده است.
آثار و شخصیت های برجسته ملی	تصویر و فرمایشی از امام خمینی (ره) صفحه ۳ بیت ای نام تو بهترین سرآغاز / بی نام تو نامه کی کنم باز نظامی پیشگفتار صفحه ۷ اشاره به نام فردوسی، ناصر خسرو، غزالی، بیهقی، سنایی، عطار، مولانا، سعدی، حافظ،

بیدل، دهلوی و دهخدا پیشگفتار صفحه ۷ ستایش ملکا ذکر تو گویم حکیم سنایی صفحه ۱۰
--

جدول ۳: مؤلفه‌های اسلامی پیشگفتار و ستایش و نیایش

نشانه‌ء الله جلد کتاب شروع کتاب با نام خدا صلوات صفحه اول کتاب تلمیح قرآنی ستایش صفحه ۱۰	کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی
در این بخش به این مؤلفه اشاره نشده است.	پوشش اسلامی
اشاره به شهدا در جلد کتاب	ایثار و شهادت
نیایش صفحه ۱۶۳	عقاید و ارزش‌های اسلامی
در این بخش به این مؤلفه اشاره نشده است.	شخصیت‌های دینی و اسلامی
در این بخش به این مؤلفه اشاره نشده است.	مناسک، مکان‌ها و جغرافیای اسلامی

۴

فصل اول: ادبیات تعلیمی

ادبیات تعلیمی اثری است عملی و نظری که دانشی را برای خواننده تشریح می‌کند و یا مسائل اخلاقی، مذهبی و فلسفی را به گونه‌ای ادبی ارائه می‌دهد (حسینی کازرونی، ۱۳۹۰: ۱۵). ادبیات تعلیمی گستره وسیعی از ادبیات را دربرمی‌گیرد و بسیاری از شاعران این حوزه به سایر علوم هم آشنایی داشته‌اند و بنابراین نقش مهمی در غنای ادبیات تعلیمی داشته‌اند (ابوحمره و احمدی، ۱۳۹۱: ۴۷). در فصل اول به ادبیات تعلیمی اشاره شده است و این فصل شامل دو درس، یک گنج حکمت و شعرخوانی در ده صفحه است. در این فصل، نمونه‌هایی از گلستان سعدی، کلیله و دمنه نصرالله منشی، دیوان پروین اعتصامی و غزلیات حافظ سامان‌دهی شده است. درج درس اول «شکر نعمت» به عنوان تحمیدیه، در بخش ستایش شایسته‌تر از ادبیات تعلیمی است، چرا که مایه ستایشگری در آن بیش از تعلیم‌دیده می‌شود. ضمن این که در آثار سعدی، نمونه‌های نزدیک‌تری به ادبیات تعلیمی یافت می‌شود. گنج حکمت «گمان» از کلیله و دمنه ترجمه نصرالله منشی نمونه‌ای مناسب و مجمل در ادبیات تعلیمی است. درس دوم «مست و هشیار» از دیوان اشعار پروین اعتصامی، شخصیت برجسته ادبیات تعلیمی، ایران است که مناظرات کم‌نظیری در این عرصه دارد و همین موجب می‌شود، گنجانیدن قطعه «مست و هشیار» تحت عنوان ادب تعلیمی در اولویت نباشد. این مناظره در ادب انتقادی همواره مورد توجه و تحسین منتقدان بوده و به مفاسد حکومتی و اجتماعی می‌پردازد. شعرخوانی «در مکتب حقایق» به عنوان آخرین نمونه ادبیات تعلیمی در کتاب فارسی ۳، سرشار از آموزه‌های تربیتی با تأکید به آگاهی، ترک وابستگی‌های مادی، معرفت و عشق الهی، رضای خالق و تواضع و... نماینده شایسته ادبیات تعلیمی زبان و ادبیات فارسی است. در ادامه مؤلفه‌های ملی و اسلامی با ذکر متغیر و مثال ارائه شده است:

جدول ۴: مؤلفه‌های ملی فصل اول

تصویر مقبره حافظ شیرازی در شعرخوانی در مکتب حقایق صفحه ۲۲	تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی
تصویر جلد کتاب از نبرد لهراسپ و اژدها	اسطوره‌ها و افسانه‌ها
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	زبان فارسی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پرچم و نمادهای ملی
غزل آزادی از عارف قزوینی درس سوم صفحه ۲۶	وطن و شهدای وطن
درس یک شکر نعمت از گلستان سعدی صفحه ۱۲ بیتی از حزین لاهیجی قلمرو ادبی صفحه ۱۶ بیتی از سعدی قلمرو فکری صفحه ۱۷ گنج حکمت گمان از کلیله و دمنه ترجمه نصرالله منشی صفحه ۱۸ درس دو مست و هشیار از دیوان پروین اعتصامی صفحه ۱۹ بیتی از خواجه نظام الملک طوسی قلمرو زبانی صفحه ۲۰ بیتی از مولانا قلمرو زبانی صفحه ۲۰ بیتی از حافظ قلمرو زبانی صفحه ۲۰ سروده ای از قیصر امین پور قلمرو زبانی صفحه ۲۰ سروده ای از نظامی قلمرو ادبی صفحه ۲۰ و ۲۱ بیتی از حافظ قلمرو فکری صفحه ۲۱ بیتی از مولانا قلمرو فکری صفحه ۲۱ شعرخوانی در مکتب حقایق از غزلیات حافظ صفحه ۲۲	آثار و شخصیت‌های برجسته ملی

۵

جدول ۵: مؤلفه‌های اسلامی فصل اول

درس اول شکر نعمت تلمیح به آیات قرآن صفحه ۱۲ تضمین آیه اَعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ آیه ۱۳ سوره سبا صفحه ۱۲ تضمین حدیث قدسی یا ملائکتی قد استحییبت من عبدی و لیس له غیری فقد عفرت له صفحه ۱۳ تضمین حدیث پیامبر اکرم (ص) (مَا عَبْدُنَاكَ حَقَّ عِبَادَتِكَ وَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ صفحه ۱۳ تلمیح به حدیث قدسی خَلَقْتُ الْأَشْيَاءَ لِأَجْلِكَ، وَ خَلَقْتُكَ لِأَجْلِي قلمرو فکری صفحه	کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی
--	---------------------------------

۱۶	تلمیح به آیه چهارده سوره فلق قلمرو فکری صفحه ۱۷ شعرخوانی در مکتب حقایق قسم بالله صفحه ۲۲ شعرخوانی در مکتب حقایق تلمیح به آیات قرآنی صفحه ۲۲ لفظ ذوالجلال در شعرخوانی در مکتب حقایق صفحه ۲۳	
	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پوشش اسلامی
	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	ایثار و شهادت
	اشاره به تقوا در سخنی از امام خمینی (ره) (صفحه ۳) اشاره به حرمت مسجد متن درس دو مست و هشیار صفحه ۱۹ تقبیح رشوه خواری متن درس دو مست و هشیار صفحه ۱۹ ملامت کار حرام در هرسطحی متن درس دو مست و هشیار صفحه ۱۹ سرزنش زهد ریایی قلمرو زبانی صفحه ۲۰ رهایی از وابستگی های مادی شعرخوانی در مکتب حقایق صفحه ۲۲ تاکید به اهمیت معرفت و شناخت شعرخوانی در مکتب حقایق صفحه ۲۲ توجه به فنای فی الله شعرخوانی در مکتب حقایق صفحه ۲۳ تاکید به توکل به خدا شعرخوانی در مکتب حقایق صفحه ۲۳	عقاید و ارزش های اسلامی
	اشاره به حضرت محمد(ص) (صفحه ۱۳) اشاره به پیامبر(ص) (و امت ایشان قلمرو فکری صفحه ۱۶)	شخصیت های دینی و اسلامی
	اشاره به اعتکاف کعبه درس یک شکر نعمت صفحه ۱۳ اشاره به مسجد درس دو مست و هشیار صفحه ۱۹	مناسک، مکان ها و جغرافیای اسلامی

۶

• فصل دوم: ادبیات پایداری

ادبیات پایداری گونه‌ای از ادبیات است که بر ایستادگی و صلابت و پرهیز از تسلیم در برابر عوامل بیرونی و درونی تأکید دارد. این نوع ادبیات تجلی مبارزه بشر بر علیه ستم و تجاوز به ارزش‌های فردی و اجتماعی است و از بارزترین جلوه‌های ملتزم در سوی حقیقت و تحقق جامعه آرمانی گام برمی‌دارد (نصیری، ۱۳۹۲: ۱۰؛ رحمدل، ۱۳۸۳: ۹۸). فصل دوم مختص به ادبیات پایداری است و در دوازده صفحه دربردارنده سه درس، یک گنج حکمت و روان‌خوانی است. درس سوم دو بخش دارد و شامل غزل اجتماعی آزادی از دیوان اشعار عارف قزوینی است که او را به تصنیف‌های سیاسی و میهنی می‌شناسیم و انسان را به مقاومت در برابر ستم و آزادی‌خواهی دعوت می‌کند و غزل دفتر زمانه از فرخی یزدی است که در ادبیات پایداری به پای غزل آزادی نمی‌رسد. گنج حکمت خاکریز روایتی است از دفاع مقدس و پایداری رزمندگان در برابر تهاجم دشمن که با فصل ادبیات انقلاب پیوند بیشتری دارد. درس چهارم، آزاد است و برای پرداختن به ادبیات بومی در نظر گرفته شده و بستر مناسبی برای پر کردن خلأهای کتاب از نگاه دانش‌آموزان است. درس پنجم، قصیده دماوندیه از محمدتقی بهار است که هم ردیف با غزل آزادی عارف قزوینی از نمونه‌های نفیس ادبیات پایداری با مفهوم اعتراضی نسبت به شرایط نامطلوب جامعه و دعوت به مبارزه و قیام در برابر ظلم است. روان‌خوانی جاسوسی که الاغ بود از احمد عربلو از مجموعه قصه شیرین و فرهاد است که به فضای ادبیات انقلاب نزدیک‌تر از ادبیات پایداری است و با توجه به حال و هوای نوشته، انتخاب مناسبی در فصل ادبیات پایداری نیست.

جدول ۶: مؤلفه‌های ملی فصل دوم

<p>اشاره به وضع نامناسب جامعه و نارضایتی شاعران و مردم دوره سلطنت محمدعلی شاه درس سه آزادی صفحه ۲۶</p> <p>اشاره به مشروطه و تاثیر آن بر غزل فارسی قلمرو فکری صفحه ۲۹</p> <p>درس آزاد ادبیات بومی برای پرداختن دانش آموزان به فرهنگ، جاذبه های تاریخی، جغرافیایی و فرهنگی ایران درس چهار صفحه ۳۲ و ۳۳</p> <p>درس پنج دماوندیه از ملک الشعراى بهار و وصف نیکوی دماوند صفحه ۳۴ و ۳۵</p> <p>تصویر کوه دماوند، بلندترین کوه ایران و غرب آسیا، صفحه ۳۴ و ۳۵</p> <p>تصویر دماوند صفحه ۳۷</p>	<p>تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی</p>
<p>اشاره به جنگ رستم با دیو سپید در شاهنامه فردوسی درس پنج دماوندیه صفحه ۳۴</p>	<p>اسطوره ها و افسانه ها</p>
<p>در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.</p>	<p>زبان فارسی</p>
<p>در قسمت آغازین ادبیات پایداری، صفحه آرایى با گل لاله که نماد شهید شناخته می شود، انجام شده است. صفحه ۲۴ و ۲۵</p>	<p>پرچم و نماد های ملی</p>
<p>تکریم جانفشانی در راه وطن و تحقیر پذیرش ستم ستمکاران درس سه غزل آزادی صفحه ۲۶</p> <p>درج تصویر شهید ساجدی و روایتی از عملیات رزمندگان وطن در گنج حکمت خاکریز صفحه ۳۰ و ۳۱</p> <p>در روان خوانی جاسوسی که الاغ بود به اضطراب روزهای دفاع از وطن و روحیه امیدوارانه رزمندگان اشاره می شود. صفحه ۳۸</p>	<p>وطن و شهدای وطن</p>
<p>غزل آزادی عارف قزوینی، شاعر سیاسی و وطنی دوره قاجار و پهلوی، صفحه ۲۶</p> <p>غزل دفتر زمانه فرخی یزدی شاعر و روزنامه‌نگار مشروطه صفحه ۲۷</p> <p>بیتی از وحشی بافقی قلمرو زبانی صفحه ۲۸</p> <p>بیتی از حافظ شیرازی قلمرو زبانی صفحه ۲۸</p> <p>بیتی از صائب تبریزی قلمرو ادبی صفحه ۲۸</p> <p>اشاره به علی اکبر دهخدا قلمرو فکری صفحه ۲۹</p> <p>اشاره به محمد علی قاجار قلمرو فکری صفحه ۲۸ و ۲۹</p> <p>نام ملک الشعراى بهار، عارف قزوینی و فرخی یزدی قلمرو فکری صفحه ۲۹</p> <p>تصویر جهادگر شهید، هاشم ساجدی، پنج حکمت خاکریز صفحه ۳۰</p> <p>قصیده دماوندیه محمد تقی بهار صفحه ۳۴ و ۳۵</p> <p>معرفی محمدتقی بهار به عنوان شاعر آزادی خواه و وطن پرست قلمرو فکری صفحه ۳۷</p> <p>بیتی از عارف قزوینی قلمرو فکری صفحه ۳۷</p> <p>قصه شیرین و فرهاد احمد عربلو در روان خوانی جاسوسی که کلاغ بود صفحه ۳۸</p>	<p>آثار و شخصیت های برجسته ملی</p>

جدول ۷: مؤلفه‌های اسلامی فصل دوم

در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پوشش اسلامی
توجه به ارزشمندی شهادت درس سه آزادی صفحه ۲۶ اشاره به شهادت طلبی آزادی خواهان قلمرو فکری صفحه ۲۹ تصویر شهید ساجدی گنج حکمت خاکریز صفحه ۳۰ اشاره به جهادگران و مبارزان جنگ تحمیلی گنج حکمت خاکریز صفحه ۳۰ روان خوانی جاسوسی که الاغ بود خاطرات جنگ تحمیلی صفحه ۳۸	ایثار و شهادت
دعوت به استقلال طلبی و مبارزه با ستمگر درس سه آزادی صفحه ۲۶ اشاره به اهمیت توجه به هم نوع درس سه آزادی صفحه ۲۷ اشاره به ظلم ستیزی و دعوت به مبارزه علیه استبداد درس پنج دماوندیه صفحه ۳۵ اشاره به عدالت طلبی از حاکمان ستمگر درس پنج دماوندیه صفحه ۳۵	عقاید و ارزش‌های اسلامی
اشاره به حضرت یعقوب (ع) درس سه آزادی صفحه ۲۶ نام حضرت سلیمان (ع) قلمرو زبانی صفحه ۲۸ نام حضرت یعقوب (ع) قلمرو ادبی صفحه ۲۸	شخصیت‌های دینی و اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	مناسک، مکان‌ها و جغرافیای اسلامی

۸

• فصل سوم: ادبیات غنایی

ادبیات غنایی گونه‌ای از ادبیات است که از دیرباز ت کنون انواع متنوعی را به خود اختصاص داده است. این ادبیات همواره همراه احساسات و عواطف شخصی شاعر یا نویسنده است و ویژگی بارز آن امکان هماهنگی آن با موسیقی است (رحمانی، ۱۳۹۴: ۵۸). با یازده صفحه دربردارنده دو درس، یک گنج حکمت و شعرخوانی است. درس ششم مثنوی نی نامه از مثنوی معنوی مولانا و عارفانه در اشتیاق انسان کامل در بازگشت به اصل خود است. گنج حکمت آفتاب جمال حق از فیه ما فیه مولانا نیز عارفانه است و به عشق آسمانی و آداب قرب الهی می‌پردازد. درس هفت در دو بخش سامان‌دهی شده و دربردارنده در حقیقت عشق از شهاب‌الدین سهروردی درباره مراحل کمال انسان در نیل به حق و عشق الهی و سودای عشق از تمهیدات عین القضاة همدانی است که در ترک نفس در مسیر قرب الهی و عشق آسمانی است که هر دو مورد ماهیتی فلسفی و عرفانی دارند. شعرخوانی صبح ستاره‌باران غزلی از محمدرضا شفیعی کدکنی، تنها نمونه عشق زمینی در فصل ادبیات غنایی کتاب فارسی ۳ است.

جدول ۸: مؤلفه‌های ملی فصل سوم

در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	اسطوره‌ها و افسانه‌ها
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	زبان فارسی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پرچم و نماد های ملی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	وطن و شهدای وطن
<p>درس شش مثنوی نی نامه از مثنوی معنوی مولانا صفحه ۴۶ و ۴۷</p> <p>بیت هایی از فخرالدین اسعدگرگانی و فردوسی قلمرو زبانی ۴۸</p> <p>بیت هایی از مولانا قلمرو زبانی صفحه ۴۸</p> <p>بیتی از صائب تبریزی صفحه ۴۸</p> <p>بیتی از زیب النسا شاعر سبک هندی قلمرو ادبی صفحه ۴۹</p> <p>سروده ای از عطار قلمرو ادبی صفحه ۵۵</p> <p>بیتی از هوشنگ ابتهاج شاعر و پژوهشگر معاصر قلمرو فکری صفحه ۵۶</p> <p>بیتی از محمدعلی بهمنی شاعر معاصر قلمرو فکری صفحه ۵۶</p> <p>بیتی از حسین منزوی شاعر معاصر قلمرو فکری صفحه ۵۶</p> <p>بیتی از صائب تبریزی قلمرو فکری صفحه ۵۶</p> <p>شعرخوانی صبح ستاره باران شفیعی کدکنی صفحه ۵۷</p> <p>بیتی از سعدی به تضمین شفیعی کدکنی در شعرخوانی صبح ستاره باران صفحه ۵۷</p>	آثار و شخصیت های برجسته ملی

۹

جدول ۹: مؤلفه‌های اسلامی فصل سوم

<p>درس شش نی نامه اشاره به خلقت انسان صفحه ۴۶</p> <p>لفظ الله قلمرو زبانی صفحه ۴۸</p> <p>کُلِّ شَيْءٍ يَرْجِعُ إِلَىٰ أَصْلِهِ آیه هفده سوره غافر قلمرو فکری صفحه ۴۹</p> <p>اشاره به عنایت الهی به مقربان درگاه، گنج حکمت آفتاب جمال حق صفحه ۵۱</p> <p>حدیثی از پیامبر(ص) درس هفت در حقیقت عشق صفحه ۵۳</p>	کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پوشش اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	ایثار و شهادت
<p>اشاره به بازگشت انسان به اصل خود قلمرو فکری صفحه ۴۹</p> <p>اشاره به توجه الهی در هدایت بنده گنج حکمت آفتاب جمال حق صفحه ۵۱</p> <p>تاکید به اهمیت معرفت و محبت در مسیر عشق الهی درس هفت در حقیقت عشق</p>	عقاید و ارزش های اسلامی

هجدهمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران
 ۳۱ تیر ۱۴۰۳ محل برگزاری: تهران

صفحه ۵۲	
تاکید به ترک خود در رسیدن به عشق الهی درس هفت در حقیقت عشق صفحه ۵۳ معرفی عشق و قرب به عنوان فریضه الهی درس هفت در حقیقت عشق صفحه ۵۳	
نام پیامبر(ص) درس هفت در حقیقت عشق صفحه ۵۳	شخصیت های دینی و اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	مناسک، مکان ها و جغرافیای اسلامی

فصل چهارم: ادبیات سفر و زندگی

سفرنامه حکایتی است که حاصل فرآیند نگاه نویسنده بر جهان پیرامونش و در حین سفر است (لو اونن، ۱۹۹۰: ۱۱). سفرنامه برخلاف رمان دارای ماهیتی آزاد و باز است و محدودیت‌هایی برای توصیف جهان خارج ندارد. (علوی، ۱۳۸۵: ۱۱۵). در مقابل زندگی یا زندگی‌نامه، حکایت از فرآیند زندگی بشر در دوره‌های کودکی، بلوغ، ازدواج، کهنسالی و مرگ دارد (کلاهی، ۱۳۹۲: ۱۰۰). این فصل در این حوزه با هفده صفحه شامل دو درس، یک گنج حکمت و روان‌خوانی است. درس هشت از پاریز تا پاریس محمدابراهیم باستانی پاریزی، نویسنده معاصر، است که با زبان صمیمی خاطرات خود را بیان می‌کند؛ اما باتوجه به جزئیات زیاد و تفصیل متن، برای دانش‌آموزان ملالت‌انگیز است. گنج حکمت سه مرکب زندگی از تذکره الاولیای عطار از بهترین قسمت‌های کتاب است که با وجود اجمال، پیام را به نیکوترین شکل منتقل می‌کند؛ اما فصل ادبیات تعلیمی جای بهتری برای پرداختن به آن است.

درس نهم کویر قسمتی از کتاب کویر علی شریعتی و خاطرات او است که حس و حال نوشته به خوبی به مخاطب منتقل می‌شود. روان‌خوانی بوی جوی مولیان از اثر بخارای من، ایل من محمد بهمن بیگی، خاطرات دلنشین نویسنده از چادرنشینی و ترجیح زیبایی‌های آن به شهرنشینی است.

جدول ۱۰: مؤلفه‌های ملی فصل چهارم

اشاره به دامنه کوه‌های شمالی ایران، متمم درس ۷۰ کویر صفحه ۷۰ اشاره به روستای مزینان از روستاهای خراسان رضوی متن درس ۷۰ کویر صفحه ۷۰	تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی
اشاره به مجالس اساتید فقه و ادب و حکمت در شهرها و روستاهای قدیم صفحه ۷۰ اشاره به فصل‌های تابستان و بهار ایران متن درس ۷۱ کویر صفحه ۷۱ پرداختن به فضای کویر متن درس ۷۱ کویر صفحه ۷۱	
اشاره به زندگی قبیله‌ای و عشایر روان‌خوانی بوی جوی مولیان صفحه ۷۷ اشاره به سرمای فصل زمستان ایران روان‌خوانی بوی جوی مولیان صفحه ۷۷ اشاره به گله‌داری و فرش‌های نفیس عشایر و قبایل ایرانی متن روان‌خوانی بوی جوی مولیان صفحه ۷۹	
اشاره به اسب سواری عشایر متن روان‌خوانی بوی جوی مولیان صفحه ۸۰	

اسطوره‌ها و افسانه‌ها	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.
زبان فارسی	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.
پرچم و نماد های ملی	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.
وطن و شهدای وطن	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.
آثار و شخصیت های برجسته ملی	<p>شعری از میرزا حبیب خراسانی صفحه ۶۲</p> <p>درس هشت از پاریز تا پاریس محمد ابراهیم باستانی پاریزی صفحه ۶۴</p> <p>بیتی از خاقانی قلمرو زبانی صفحه ۶۶</p> <p>بیتی از فردوسی قلمرو زبانی صفحه ۶۶</p> <p>بیتی از منوچهری قلمرو زبانی صفحه ۶۶</p> <p>گنج حکمت سه مرکب زندگی از تذکره الاولیای عطار صفحه ۶۹</p> <p>درس نه کویر علی شریعتی صفحه ۷۰</p> <p>تصویر علی شریعتی صفحه ۷۰</p> <p>اشاره به تاریخ بیهقی از ابوالفضل بیهقی متن درس کویر صفحه ۷۰</p> <p>معرفی حاجی ملاهادی اسرار، آخرین فیلسوف حکمای اسلام، صفحه ۷۰</p> <p>سروده سهراب سپهری قلمرو فکری صفحه ۷۶</p> <p>روان خوانی بوی جوی مولیان از بخارای من ایل من محمد بهمن بیگی، بنیانگذار آموزش و پرورش عشایری در ایران، صفحه ۷۷</p> <p>اشاره به رضاخان و اوضاع مناسب اجتماعی دوره او متن روان خوانی بوی جوی مولیان صفحه ۷۹</p> <p>اشاره به رودکی و امیر سامانی متن روان خوانی صفحه ۸۱</p>

جدول ۱۱: مؤلفه‌های اسلامی فصل چهارم

کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی	<p>اشاره به حضور خدا درس نه کویر صفحه ۷۱</p> <p>تلمیح به آیه <i>يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ</i> درس نه کویر صفحه ۷۱</p> <p>اشاره به وحی جبرئیل به پیامبر(ص) درس نه کویر صفحه ۷۱</p> <p>تلمیح قرآنی در شعر سهراب سپهری قلمرو فکری صفحه ۷۶</p>
پوشش اسلامی	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.
ایثار و شهادت	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.
عقاید و ارزش های اسلامی	تاکید به مفاهیم شکرگزاری، صبر و اخلاق گنج حکمت سه مرکب زندگی صفحه ۶۹

هجدهمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران

محل برگزاری: تهران ۳۱ تیر ۱۴۰۳

آوردن نام خضر پیامبر(ع) قلمرو فکری صفحه ۶۸ اشاره به پیامبر(ص) و وحی جبرئیل در صحرائ عربستان درس نه کویر صفحه ۷۱ نام حضرت علی(ع) درس نه کویر صفحه ۷۳	شخصیت های دینی و اسلامی
معرفی مسجد به عنوان مجلس علمای قدیم درس نه کویر صفحه ۷۰ اشاره به صحرائ عربستان در وحی جبرئیل به پیامبر(ص) درس نه کویر صفحه ۷۱ اشاره به مدینه و رفتار ناشایست مردم آن با امام علی(ع) درس نه کویر صفحه ۷۳ اشاره به مکه درس نه کویر صفحه ۷۳ اشاره به اذان و نماز قلمرو فکری درس نه صفحه ۷۶ آوردن نام بهشت در روان خوانی بوی جوی مولیان صفحه ۸۰	مناسک، مکان ها و جغرافیای اسلامی

فصل پنجم: ادبیات انقلاب اسلامی

ادبیات در حوزه انقلاب اسلامی، بی‌پیشینه نیست و موضوع بسیاری از مقالات و کتاب‌ها بوده است. حوزه‌های پردازش ادبیات انقلاب از همان پیروزی آغاز شده است و تا به امروز نیز ادامه دارد (گل‌محمدی، ۱۳۹۶: ۶۰). اهمیت این موضوع در کتاب فارسی ۳ نیز نمایان است و دوازده صفحه از کتاب فارسی دوازدهم را در برمی‌گیرد. درس ده با عنوان فصل شکوفایی از سلمان هراتی از شاعران جریان‌ساز ادبیات انقلاب و نمونه‌های عالی شعر انقلاب در کتاب‌های درسی است که به برزخ پیش از انقلاب و رویش امید و آزادی پس از انقلاب می‌پردازد. گنج حکمت تیرانا نمونه متفاوتی از ادبیات انقلاب در کتاب‌های درسی است که به ژرفای جان مخاطب می‌نشیند و انسان را از مرارت زندگی زمانه شاعر به حلاوت طبیعت فرامی‌خواند. درس یازده آن شب عزیز از مجموعه آثار سید مهدی شجاعی، پدر ادبیات آیینی، انتخاب شده است که بسیار گیرا و متناسب با عنوان فصل است و با وجود شرح و بسط، مخاطب را خسته و آزرده نمی‌کند و پایانی برجسته دارد. شعرخوانی شکوه چشمان تو قصیده‌ای از مرتضی امیری اسفندقه، شاعر معاصر، است که به زیبایی تمام به شهادت شهید حججی می‌پردازد.

جدول ۱۲: مؤلفه‌های ملی فصل پنجم

اشاره به ظلم و خفقان پیش از انقلاب اسلامی درس ده فصل شکوفایی صفحه ۸۴ و ۸۵ اشاره به شکوفایی امید در انقلاب اسلامی درس ده فصل شکوفایی صفحه ۸۴ و ۸۵ اشاره به تاریخ ایران در جبهه‌های جنگ تحمیلی در روان خوانی آن شب عزیز صفحه ۹۲ و ۹۳ اشاره به قصر شیرین، شیراز و گنجه در قلمرو فکری صفحه ۹۵	تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	اسطوره ها و افسانه ها
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	زبان فارسی
تصویر ابتدای فصل ادبیات انقلاب اسلامی پرچم ایران و تصویر بانوان با پوشش سه رنگ پرچم صفحه ۸۲ و ۸۳	پرچم و نماد های ملی
درس فصل شکوفایی صفحه ۸۴ و ۸۵ اشاره به اشتیاق و رغبت رزمندگان انقلاب در دفاع از وطن قلمرو فکری صفحه ۹۵	وطن و شهدای وطن

شعرخوانی شکوه چشمان تو صفحه ۹۶ و ۹۷ تصویر شهید حججی شعر خوانی شکوه چشمان تو صفحه ۹۶	آثار و شخصیت های برجسته ملی
تصویر سلمان هراتی شاعر معاصر انقلاب صفحه ۸۴ بیتی از فردوسی قلمرو فکری صفحه ۸۶ سروده ای از سیاوش کسرایی شاعر و فعال سیاسی معاصر صفحه ۸۶ گنج حکمت تیرانا مهرداد اوستا نویسنده و شاعر معاصر صفحه ۸۷ روان خوانی آن شب عزیز از سانتاماریا اثر سید مهدی شجاعی داستان نویس معاصر صفحه ۸۸ بیت هایی از سید حسن حسینی شاعر و مترجم معاصر قلمرو فکری صفحه ۹۵ بیت هایی از علی سهامی شاعر و پژوهشگر معاصر قلمرو فکری صفحه ۹۵ بیت هایی از محمد تقی بهار قلمرو فکری صفحه ۹۵ نام نظامی گنجوی قلمرو فکری صفحه ۹۵ شعرخوانی شکوه چشمان تو مرتضی امیری اسفندقه صفحه ۹۶ و ۹۷	

۱۳

جدول ۱۳: مؤلفه‌های اسلامی فصل پنجم

لفظ صلوات و تکبیر درس یازده آن شب عزیز صفحه ۸۹ لفظ ما شاء الله متن درس یازده آن شب عزیز صفحه ۹۲	کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی
تصویر بانوان ایرانی با پوشش اسلامی ابتدای فصل پنج صفحه ۸۲ و ۸۳	پوشش اسلامی
اشاره به ارزشمندی شهادت درس ده فتل شکوفایی صفحه ۸۵ درس یازده آن شب عزیز صفحه ۸۸ اشاره به ارزشمندی شهادت قلمرو فکری صفحه ۹۵ اشاره به اشتیاق رزمندگان به شهادت قلمرو فکری صفحه ۹۵ شعرخوانی شکوه چشمان تو صفحه ۹۶ تصویر شهید محسن حججی صفحه ۹۶	ایثار و شهادت
درس ده فصل شکوفایی صفحه ۸۴ شکرگزاری خدا گنج حکمت تیرانا صفحه ۸۷ تاکید به تسلط به نفس و تمایلات مادی درس یازده آن شب عزیز صفحه ۹۲ اشاره به شهادتین قبل شهادت رزمندگان درس یازده آن شب عزیز صفحه ۹۳ تکریم شهادت در شعرخوانی شکوه چشمان تو صفحه ۹۶	عقاید و ارزش های اسلامی
نام امام حسین(ع) درس یازده آن شب عزیز صفحه ۸۹ اشاره به حضرت مهدی(عج) درس یازده آن شب عزیز صفحه ۹۳ اشاره به امام حسین(ع) لمر و فکری صفحه ۹۵ نام حضرت یوسف(ع) شعرخوانی شکوه چشمان تو صفحه ۹۷ اشاره به حضرت زینب(ع) و اسارت ایشان شعرخوانی شکوه چشمان تو صفحه ۹۷	شخصیت های دینی و اسلامی

نامبرزخ درس ده فصل شکوفایی صفحه ۸۴ اشاره به خواندن دعای کمیل در جبهه درس یازده آن شب عزیز صفحه ۹۰ اشاره به گودال قتلگاه و کربلا شعرخوانی شکوه چشمان تو صفحه ۹۷	مناسک، مکان‌ها و جغرافیای اسلامی
--	-------------------------------------

• فصل ششم: ادبیات حماسی

ادبیات حماسی از بارزترین و مهمترین نوع ادبیات در ایران است که ریشه‌دور فرهنگ و تمدن دارد. ادبیات حماسی دارای نمادهایی چون ایثار، شهادت، مفاهیم آرمانی و انقلابی است (بلاغی اینالو، ۱۳۹۹: ۱۰۶). فصل هشتم به این حوزه از ادبیات تعلق دارد و شامل هفده صفحه در قالب دو درس، یک گنج حکمت و یک شعرخوانی است. درس دوازدهم گذر سیاوش از آتش داستان پیروی سیاوش از عقل است که راست‌گویی و پاک‌دامنی او منجر به نجات از آتش می‌شود و حوادث خرق عادت و زمینه قهرمانی در آن دیده می‌شود. گنج حکمت به جوانمردی کوش از گلستان سعدی با توجه به انتخاب حکایت از باب اول گلستان سعدی در اخلاق پادشاهان و پرداختن به نصیحت ملوک و آداب رعیت‌داری، تحت عنوان ادبیات تعلیمی جای بهتری از ادبیات حماسی دارد. درس سیزدهم خوان هشتم از مهدی اخوان ثالث از بهترین گزیده‌های کتاب است که پای حماسه معاصر را به کتاب درس کشانده و روح حماسه در آن مخاطب را به شور وامی‌دارد. شعرخوانی ای میهن از ابوالقاسم لاهوتی، می‌توانست تحت عنوان ادبیات پایداری یا ادبیات انقلاب درج شود؛ و یا از حماسه‌های دیگر لاهوتی که فضای حماسی قوی‌تری دارند، در این فصل استفاده شود. البته که از روح حماسه خالی نیست.

۱۴

جدول ۱۴: مؤلفه‌های ملی فصل ششم

اشاره به نقالی مردم در قهوه‌خانه‌های قدیم درس سیزدهم خوان هشتم صفحه ۱۰۹ تصویر تجمع مردم در میدان آزادی تهران با پرچم ایران شعرخوانی ای میهن صفحه ۱۱۷	تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی
مینیاتور منتسب به کمال الدین بهزاد از نبرد تیمور با پادشاه مصر در ظفرنامه تیموری ابتدای فصل شش صفحه ۹۸ و ۹۹ درس دوازدهم گذر سیاوش از آتش از شاهنامه فردوسی صفحه ۱۰۰ در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	اسطوره‌ها و افسانه‌ها
تصویر شعرخوانی ای میهن صفحه ۱۱۷	زبان فارسی
شعرخوانی ای میهن ابوالقاسم لاهوتی صفحه ۱۷۷	پرچم و نمادهای ملی
درس دوازدهم گذر سیاوش از آتش از شاهنامه فردوسی صفحه ۱۰۰ بیتی از فردوسی قلمرو زبانی صفحه ۱۰۵ بیتی از نظامی قلمرو زبانی صفحه ۱۰۵ بیتی از فردوسی قلمرو زبانی صفحه ۱۰۵ بیتی از مولانا قلمرو فکری صفحه ۱۰۶ بیتی از سنایی قلمرو فکری صفحه ۱۰۷ بیتی از سعدی قلمرو فکری صفحه ۱۰۷ گنج حکمت به جوانمردی کوش از گلستان سعدی صفحه ۱۰۸	وطن و شهدای وطن
	آثار و شخصیت‌های برجسته ملی

اشاره به شاهنامه فردوسی و داستان ضحاک و فریدون در گنج حکمت صفحه ۱۰۸
درس سیزده خوان هشتم از در حیاط کوچک پاییز در زندان اثر اخوان ثالث صفحه ۱۰۹
اشاره به نام سهراب و سیاوش متن درس سیزده خوان هشتم صفحه ۱۱۰
اشاره به پهلوانی های رستم پور زال متن درس سیزده خوان هشتم صفحه ۱۱۰ و ۱۱۲
اشاره به نام شغاد، نابردار رستم، متن درس سیزده خوان هشتم صفحه ۱۱۳
سروده ای از طاهره صفارزاده شاعر معاصر قلمرو زبانی صفحه ۱۱۵
بیتی از بیدل دهلوی قلمرو زبانی صفحه ۱۱۵
بیتی از فاضل نظری، شاعر معاصر، قلمرو فکری صفحه ۱۱۶
شعرخوانی ای میهن ابوالقاسم لاهوتی صفحه ۱۱۷

جدول ۱۵: مؤلفه‌های اسلامی فصل ششم

۱۵

تلمیح قرآنی به داستان یوسف و زلیخا درس دوازده گذر سیاوش از آتش صفحه ۱۰۰	کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی
تلمیح قرآنی به ماجرای در آتش انداختن حضرت ابراهیم(ع) درس دوازده گذر سیاوش از آتش صفحه ۱۰۰	
اشاره به نام خدا درس دوازده گذر سیاوش از آتش صفحه ۱۰۳	
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پوشش اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	ایثار و شهادت
اشاره به محافظت خدا از بی گناه درس دوازده گذر سیاوش از آتش صفحه ۱۰۰	عقاید و ارزش های اسلامی
اشاره به بخشایش الهی درس دوازده گذر سیاوش از آتش صفحه ۱۰۴	
تقیب ستمگری گنج حکمت به جوانمردی کوش صفحه ۱۰۸	
نام حضرت ابراهیم(ع) قلمرو فکری صفحه ۱۰۶	شخصیت های دینی و اسلامی
اشاره به حضرت یوسف(ع) و زندانی بودن ایشان قلمرو فکری صفحه ۱۱۶	
اشاره به دوزخ درس دوازده گذر سیاوش از آتش صفحه ۱۰۱	مناسک، مکان ها و جغرافیای اسلامی

• **فصل هفتم: ادبیات داستانی**

ادبیات داستانی به شکلی از روایت یا حکایت اطلاق می‌شود که ممکن است همه یا بخشی از آن واقعی نباشد و ساخته و پرداخته ذهن نویسنده است. این نوع ادبیات برای اثر ادبی، موسیقی، فیلم، مستند و تئاتر استفاده می‌شود (عزیززاده، ۱۴۰۱: ۱). فصل هفتم را ادبیات داستانی تشکیل می‌دهد و با بیست و سه صفحه شامل سه درس، یک گنج حکمت و روان خوانی است. درس چهارده سی مرغ و سیمرغ از منطق الطیر عطار از آثار عرفان اسلامی انتخاب شده است که به مفاهیم خودشناسی و خداشناسی می‌پردازد؛ روح عرفان بر داستان حاکم است و وجوه اشتراکی هم با فصل ادبیات تعلیمی دارد. گنج حکمت کلان‌تر و اولی‌تر از سندبادنامه ظهیری

سمرقندی و در آداب کشورداری است. حکایت‌های آن محتوایی تعلیمی و آموزنده دارد و در این حکایت نیز اصل خردمندی آموزش داده می‌شود و داستان دلپذیر و نیکویی است. درس پانزدهم آزاد و دومین بخش ادبیات بومی است. درس شانزده کباب غاز از محمدعلی جمالزاده از دلچسب‌ترین درس‌های کتاب است که تطویل آن از شیرینی داستان ذره‌ای نمی‌کاهد. روان‌خوانی ارمیا رضا امیرخانی در ادبیات مقاومت است که شایسته‌تر بود تحت عنوان ادبیات انقلاب ذکر شود.

جدول ۱۶: مؤلفه‌های ملی فصل هفتم

اشاره به سنت شکار پادشاهان ایرانی متن درس چهارده سی مرغ و سیمرغ صفحه ۱۲۱ روان خوانی ارمیا در خاطرات جنگ تحمیلی صفحه ۱۴۳	تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی
درس چهارده سی مرغ و سیمرغ صفحه ۱۲۰	اسطوره‌ها و افسانه‌ها
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	زبان فارسی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پرچم و نمادهای ملی
روان خوانی ارمیا درباره جنگ تحمیلی صفحه ۱۴۳	وطن و شهدای وطن
درس چهارده سی مرغ و سیمرغ از منطق الطیر عطار صفحه ۱۲۰ بیتی از فرخی سیستانی قلمرو زبانی صفحه ۱۲۶ بیتی از سنایی غزنوی قلمرو زبانی صفحه ۱۲۶ بیتی از اسیری لاهیجی قلمرو زبانی صفحه ۱۲۶ بیتی از خاقانی قلمرو ادبی صفحه ۱۲۷ بیتی از سنایی قلمرو فکری صفحه ۱۲۷ بیتی از هاتف اصفهانی قلمرو فکری صفحه ۱۲۷ سروده ای از نجم رازی قلمرو فکری صفحه ۱۲۷ گنج حکمت کلان تر و اولی تر از سندبادنامه ظهیری سمرقندی صفحه ۱۲۸ درس شانزده کباب غاز محمدعلی جمالزاده پیش‌تاز قصه نویسی معاصر صفحه ۱۳۲ سروده هایی از سعدی قلمرو فکری ۱۴۲ روان خوانی ارمیا رضا امیرخانی صفحه ۱۴۳ بیتی از سنایی درک و دریافت صفحه ۱۴۷	آثار و شخصیت های برجسته ملی

جدول ۱۷: مؤلفه‌های اسلامی فصل هفتم

<p>درج آیه بیست و بیست و یک سوره الذاریات قلمرو فکری صفحه ۱۲۷ تلمیح به آفرینش جهان به وسیله خدا گنج حکمت کلان تر و اولی تر صفحه ۱۲۸ اشاره به الفاظ ماشاءالله، قرآن و خدا درس شانزده کباب غاز صفحه ۱۳۳ لفظ والله درس شانزده کباب غاز صفحه ۱۳۴ لفظ ان شاءالله درس شانزده کباب غاز صفحه ۱۳۴ لفظ استغفرالله درس شانزده کباب غاز صفحه ۱۳۶ لفظ الحمدلله درس شانزده کباب غاز صفحه ۱۳۶ تضمین آیه اول سوره انسان درس شانزده کباب غاز صفحه ۱۳۹ ذکر صلوات روان خوانی ارمیا صفحه ۱۴۳ تضمین آیه هفده سوره انفال روان خوانی ارمیا صفحه ۱۴۳ لفظ ماشاءالله روان خوانی ارمیا صفحه ۱۴۳ ذکر صلوات روان خوانی ارمیا صفحه ۱۴۷ اشاره به خالق بودن خدا درک و دریافت صفحه ۱۴</p>	<p>کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی</p>
<p>در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.</p>	<p>پوشش اسلامی</p>
<p>روان خوانی ارمیا صفحه ۱۴۳</p>	<p>ایثار و شهادت</p>
<p>تاکید به ترک تعلقات مادی درس چهارده سی مرغ و سیمرغ صفحه ۱۲۲ اشاره به اهمیت معرفت در قرب الهی درس چهارده سی مرغ و سیمرغ صفحه ۱۲۳ اشاره به توحید درس چهارده سی مرغ و سیمرغ صفحه ۱۲۳ اشاره به فقر و فنای فی الله درس چهارده سی مرغ و سیمرغ صفحه ۱۲۵ تاکید به ترک وابستگی های دنیایی قلمرو زبانی صفحه ۱۲۶ هشدار دوری از نیرنگ نفس و شیطان قلمرو ادبی صفحه ۱۲۷ اشاره به باور رو به قبله کردن فرد درحال مرگ روان خوانی ارمیا صفحه ۱۴۷</p>	<p>عقاید و ارزش های اسلامی</p>
<p>نام امام حسین(ع) روان خوانی ارمیا صفحه ۱۴۷</p>	<p>شخصیت های دینی و اسلامی</p>
<p>اشاره به بهشت درس چهارده سی مرغ و سیمرغ صفحه ۱۲۱ اشاره به بهشت و دوزخ درس چهارده سی مرغ و سیمرغ صفحه ۱۲۱ نام کربلا روان خوانی ارمیا صفحه ۱۴۷</p>	<p>مناسک، مکان ها و جغرافیای اسلامی</p>

۱۷

فصل هشتم: ادبیات جهان

زبان هر ملت، فرهنگ و اندیشه آن ملت را بیان می کند و جلوه گاه آرمان ها، فرهنگ، روحیات و اعتقادات ملت است. ادبیات جهان راه ارتباطی بین ملت ها و انتقال بهتر و مؤثرتر اندیشه ها، احساسات و تفکرات ملت ها است (محمدی، ۱۳۹۵: ۲). ادبیات جهان در فصل هشتم، هفت صفحه با دو درس، یک گنج حکمت و روان خوانی را شامل می شود. درس هفده خنده ت:و از پابلو نرودا، شاعر

هجدهمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران

محل برگزاری: تهران ۳۱ تیر ۱۴۰۳

شیلپایی، گزیده زیبایی از اشعار عاشقانه جهان است. گنج حکمت مسافر از یوهان کریستف فریدریش شیلر، معروف‌ترین نماینده‌نویس آلمانی، است که به تنگنای درک انسان و فزون‌خواهی‌های بی‌حاصل او می‌پردازد. درس هجده عشق جاودانگی از مجموعه غزل‌واره‌های شکسپیر، تأثیرگذارترین نویسنده انگلیسی، است که در عشق تکرار و دل‌زدگی را مردود می‌داند و این سه حرف را در ضمیر معشوق می‌جوید. روان‌خوانی آخرین درس از کتاب قصه‌های دوشنبه از آلفونس دوده، نویسنده فرانسوی، است که متأثر از جنگ پروس‌ها و فرانسوی‌ها و از زبان کودکی رنج‌زمانه را شرح می‌دهد. عشق به میهن در تمام نوشته حاکم است.

جدول ۱۸: مؤلفه‌های ملی فصل هشتم

در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	اسطوره‌ها و افسانه‌ها
اشاره به زبان فارسی به عنوان رمز هویت ملی درک و دریافت روان‌خوانی آخرین درس صفحه ۱۶۲	زبان فارسی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پرچم و نمادهای ملی
روان‌خوانی آخرین درس صفحه ۱۵۷ اشاره به شهدای هسته و تمام شهدای وطن جلد کتاب	وطن و شهدای وطن
سروده ای از فریدون مشیری قلمرو فکری صفحه ۱۵۳ تضمین مصراع لب خندان بیاور چون لب جام حافظ در شعر فریدون مشیری قلمرو فکری صفحه ۱۵۳ نیایش لطف تو وحشی بافقی صفحه ۱۶۳ فرمایشی از رهبر انقلاب اسلامی از بیانیه گام دوم انقلاب جلد کتاب	آثار و شخصیت‌های برجسته ملی

۱۸

جدول ۱۹: مؤلفه‌های اسلامی فصل هشتم

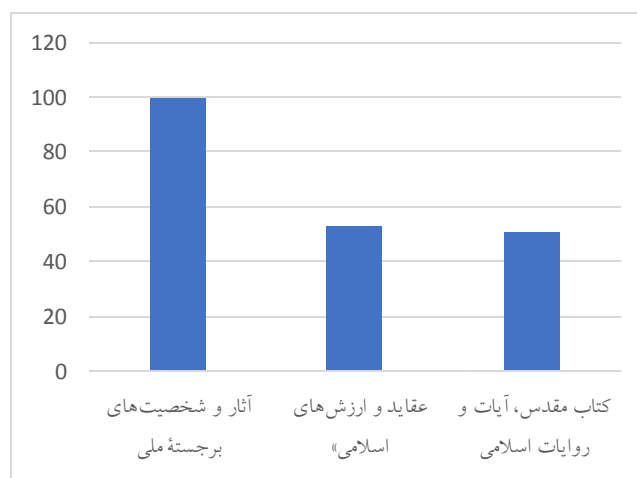
اشاره به مخلوقات و خالقیت خدا گنج حکمت مسافر صفحه ۱۵۴	کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	پوشش اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	ایثار و شهادت
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	عقاید و ارزش‌های اسلامی
در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.	شخصیت‌های دینی و اسلامی

مناسک، مکان‌ها و جغرافیای اسلامی	در این فصل به این مؤلفه اشاره نشده است.
----------------------------------	---

- نیایش، واژه‌نامه، کتاب‌نامه
- نیایش لطف تو وحشی بافقی از سرآغاز مثنوی فرهاد و شیرین او انتخاب شده است.
- پس از نیایش، قسمتی تحت عنوان واژه‌نامه تدوین شده است که به صورت طبقه‌بندی‌شده معنی واژگان دشوار و قدیمی درس‌ها را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.
- پس از واژه‌نامه، کتاب‌نامه آخرین بخش کتاب است که به منابع استفاده شده در تهیه و تنظیم کتاب می‌پردازد.

۴. نتیجه‌گیری

در این پژوهش به شیوه‌ای توصیفی - تحلیلی و با تحلیل محتوای کتاب فارسی ۳، مؤلفه‌های ملی و اسلامی در این پیکره، بررسی شد. نتایج بررسی کتاب فارسی ۳ دوره دوم متوسطه نشان می‌دهد که بیشترین توجه به مؤلفه ملی «آثار و شخصیت‌های برجسته ملی» با صد مورد بوده است. جایگاه دوم مربوط به مؤلفه اسلامی «عقاید و ارزش‌های اسلامی» است، که پنجاه و یک بار به این مورد اشاره شده است. مؤلفه اسلامی «کتاب مقدس، آیات و روایات اسلامی» نیز با پنجاه و سه مورد، در جایگاه سوم قرار می‌گیرد. در این کتاب به مؤلفه «افتخارات و مراسمات ملی» اشاره ای نشده است و به مؤلفه‌های «پرچم و نمادهای ملی» با سه مورد و «پوشش اسلامی» با یک مورد توجه کافی دیده نمی‌شود. باتوجه به شرایط نسل نوجوان و لزوم مراعات بیشتر با عنایت به تاثیر مستقیم فضای مجازی در جهت‌دهی‌های فکری، عقیدتی و سیاسی دانش‌آموزان، مؤلفه‌هایی مانند پوشش اسلامی و نمادها و افتخارات ملی توجه و پرداخت بیشتری می‌طلبند. مواردی که بیشترین بسامد را در کتاب فارسی ۳ به خود اختصاص داده‌اند در نمودار زیر نمایان است:

نمودار ۱: بیشترین بسامد مؤلفه‌های پژوهش

در ادامه خلاصه‌ای از مؤلفه‌های ملی و اسلامی بررسی شده در پژوهش حاضر به صورت جدول، قابل مشاهده است:

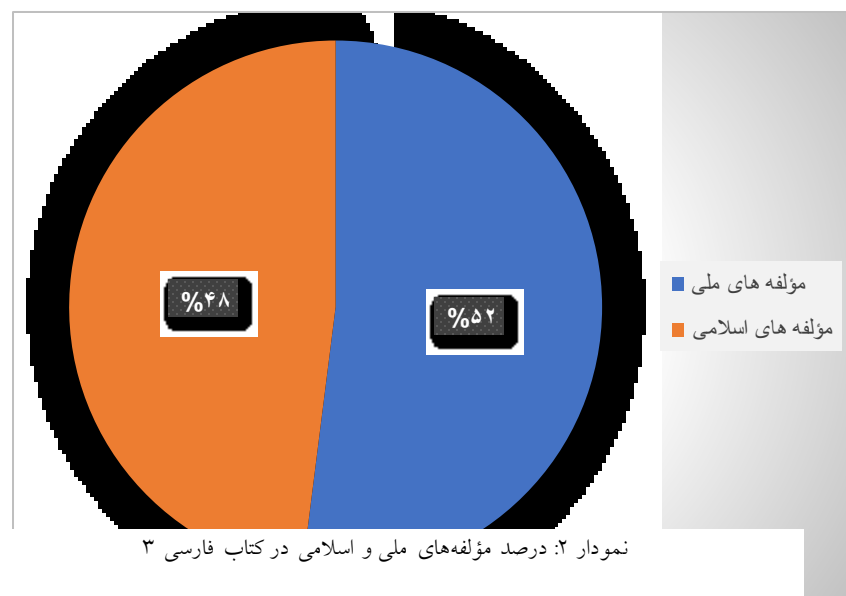
هجدهمین همایش ملی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران
 ۱۸
 ۳۱ تیر ۱۴۰۳ محل برگزاری: تهران

جدول ۲۰: بسامدمؤلفه‌های ملی و اسلامی به تفکیک

مؤلفه‌های اسلامی		مؤلفه‌های ملی	
۵۱	آیات و روایات اسلامی	۲۴	تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و میراث ایرانی
۱	پوشش اسلامی	۵	اسطوره‌ها و افسانه‌ها
۱۳	ایثار و شهادت	۱	زبان فارسی
۳۵	عقاید و ارزش‌های اسلامی	۳	پرچم و نمادهای ملی
۱۷	شخصیت‌های اسلامی	۱۲	وطن و شهدای وطن
۱۵	مناسک و مکان‌های اسلامی	۱۰۰	شخصیت‌های برجسته
		-	افتخارات و مراسمات ملی

با توجه به اینکه این مؤلفه‌ها با بسامد آن در کتاب عنوان شده است، برای درک بهتر از میزان مؤلفه‌ها نمودار زیر در قالب درصد ارائه شده است:

۲۰

نمودار ۲: درصد مؤلفه‌های ملی و اسلامی در کتاب فارسی ۳

نمودار ۲: درصد مؤلفه‌های ملی و اسلامی

همانطور که از نمودار مشخص است، پاسخ پرسش اصلی پژوهش به این صورت است که مؤلفه‌های ملی و اسلامی تفاوت معناداری ندارند و درصد نزدیکی به یکدیگر دارند. این موضوع نشان‌دهنده آن است که در کتاب فارسی ۳، بر مؤلفه‌های ملی و اسلامی به یک میزان توجه و تأکید شده است. مواردی که نیازمند توجه و تأکید بیشتر در کتاب فارسی ۳ هستند را می‌توان در ادامه عنوان کرد:

۱. اقوام، گویش‌ها، فرهنگ‌ها و عقاید گوناگون در سرتاسر ایران از فرصت‌های مناسب برای پرداختن به وحدت ملی است، که در کتاب فارسی سه از توجه پنهان مانده است.
۲. در کتاب فارسی ۳، باتوجه به تفکیک ادبیات پایداری و انقلاب، تعیین حدود دو عرصه باریک‌اندیشی بیشتری می‌طلبد و در مواردی به انتخاب اثر مناسب تحت عنوان فصل توجه کافی نشده است.
۳. در فصل ادبیات غنایی روح حاکم به موارد سامان‌دهی شده، عرفان است که با نگاهی به ساحت گسترده ادبیات غنایی در زبان فارسی و آثار بی‌مانند آن، متوجه می‌شویم که این فصل، نیازمند بازبینی است و شایسته است از این فصل به عنوان فرصتی در دبسته کردن دانش‌آموزان به ادبیات و کتاب فارسی بهره برد.
۴. در کتاب فارسی ۳ کمترین مباحث تحت عنوان ادبیات جهان و بیشترین آن در ادبیات داستانی جمع آورده شده است. در ادبیات داستانی شرح و توصیف‌های داستان، منجر به اطناب متن می‌شود و باتوجه به این موضوع و برای پیشگیری از آزدگی دانش‌آموزان، بهتر است در انتخاب داستان به تنوع و گیرایی آن دقت بیشتری لحاظ شود؛ اما در این کتاب، با وجود تنظیم داستان‌های طولانی، یک درس بیشتر از فصل‌های دیگر کتاب درج شده است.
۵. فصل هشت کمترین سهم را از مطالب کتاب دارد، که در هفت صفحه و بدون مقدمه و معرفی شاعر و نویسنده نمی‌توان هدف شناخت ادبیات جهان را برآورده ساخت. ضمن این که بهتر است در فصل ادبیات جهان، از کارگاه متن‌پژوهی در درج موارد بیشتری از سروده‌ها و نوشته‌های شاعران و نویسندگان جهان به عنوان فرصت مناسب بهره برد، که این بخش نیز به آثار ارزشمند شاعران ایرانی اختصاص یافته است.

منابع

- ابوالحسنی، سیدرحیم. (۱۳۸۷). مؤلفه‌های هویت ملی با رویکردی پژوهشی. سیاست- مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۳۸(۴)، ۱-۲۲.
- ابوحوزه، فاطمه، و احمدی، احمد. (۱۳۹۱). بررسی علم کلام در ادبیات تعلیمی. تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی، ۱۴(۱)، ۴۷-۶۴.
- بلاغی اینالو، علی. (۱۳۹۹). جلوه‌های حماسی در ادبیات معاصر. پویا در آموزش علوم انسانی، ۵(۲۰)، ۱۰۵-۱۲۶.
- حسینی کازرونی، سیداحمد. (۱۳۹۰). سخنی پیرامون ادبیات تعلیمی و غنایی. تحقیقات تعلیمی و غنایی زبان و ادب فارسی، ۸(۱)، ۱۵-۲۴.
- رحم دل، غلامرضا. (۱۳۸۳). نگاهی اجمالی به ادبیات پایداری. علوم انسانی الزهرا، ۱۴-۱۳(۴۸-۴۹)، ۹۷-۱۱۸.
- رحمانی، هما. (۱۳۹۴). تحقق در ماهیت و چیستی ادبیات غنایی. همایش بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران.
- عزیززاده، راضیه، ۱۴۰۱، ادبیات داستانی و ویژگی‌های آن، یازدهمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات زبان، ادبیات، فرهنگ و تاریخ.
- علوی، فریده. (۱۳۸۵). نگاه در سفرنامه‌ها و ادبیات سفر. همایش ادبیات تطبیقی خودی از نگاه دیگری.
- کلاهی، محمدرضا. (۱۳۹۲). زندگی نامه دینی ایرانیان. همایش کنکاش‌های مفهومی و نظری درباره جامعه ایران.
- گل محمدی، احمد. (۱۳۹۶). بازشناسی ادبیات انقلاب اسلامی ایران. تاریخ نامه انقلاب، ۱(۲) (پیاپی ۲)، ۳۹-۵۷.
- محمدی، زهرا. (۱۳۹۵). ادبیات جهان. کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی.
- نصیری، فریبا. (۱۳۹۲). بررسی کیفیت ادبیات پایداری در کتب ادبیات مدارس. همایش بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران.

- Holsti, O. R. (1969). Content analysis for the social sciences and humanities. *Reading, MA: Addison-Wesley (content analysis)*.
- Kerlinger, F. N. (1972). The Study and Measurement of Values and Attitudes.
- Krippendorff, K. (1989). Content analysis. *International encyclopedia of communication, 1(1)*, 403-407.
- Le Huenen, Roland, « Qu'est-ce qu'un récit de voyage ? », *Littérales*, no. 7, 1990.
- Kusch, C. (2016). *Literary analysis: The basics*. Routledge.